

STUDY OF PHRASEOLOGICAL UNITS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE IN ANOTHER LANGUAGE AUDIENCE

ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ІНШОМОВНІЙ АУДИТОРІЇ

Zlotnyk-Shagina O.O. / Злотник-Шагіна О.О.

c.philol.s., as.prof. / к.філол.н., асист.

Taras Shevchenko Kyiv National University,

Kyiv, Volodymyrska 60, 01033

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

м. Київ, Володимирська 60, 01033

Анотація. В статті розглядаються принципи, методи та особливості вивчення фразеологічних одиниць української мови в іншомовній аудиторії. Пізнаючи фразеологічні одиниці, іноземці не просто вчать розуміти глибші сенси української мови, принципи перенесення лексичного значення, прийоми моделювання оціночних суджень, а й знайомляться з традиціями та особливостями українського життя, з фольклорними та літературними традиціями. Тому, для іншомовної аудиторії важливо не лише пізнати фразеологію української мови, а й провести паралелі і порівняти фразеологізми української мови та рідної мови іноземного студента.

Ключові слова: фразеологія, українська фразеологія, фразеологічна одиниця, іншомовна аудиторія, методика вивчення фразеології.

Вступ.

Вивчення фразеологізмів у іншомовній аудиторії досить складне і водночас цікаве. Організована робота над фразеологічною системою української мови дозволяє розширити активний фразеологічний запас студентів, сприяє адекватному розумінню української мови, а також сприяє правильному вживанню фразеологізмів у найрізноманітніших ситуаціях. Фразеологізми розглядаються як явище, яке презентує національно-культурні особливості країни, відображені в мові, а отже, мають велику цінність в аспекті соціокультурного підходу до вивчення української мови як іноземної.

Пізнаючи фразеологічні одиниці, іноземні студенти не лише вчать розуміти глибші сенси української мови, принципи перенесення лексичного значення, прийоми моделювання оціночних суджень, а й знайомляться з традиціями та особливостями українського життя, з фольклорними та літературними традиціями. Практика показує, що носіям іншої культури завжди цікаві всілякі стійкі обороти з їхньою образністю, емоційністю, неочевидністю сенсу, мовною грою, вони із задоволенням намагаються використовувати їх у спілкуванні. Все це, безумовно, говорить про великий мотиваційний потенціал фразеологізмів. Крім того, слід ясно розуміти, що вивчення української фразеології іноземними студентами є необхідним для того, щоб сформувати системне уявлення про українську мову.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну, у світі до української культури особлива увага, що приваблює іноземців до її пізнання та вивчення мови. Фразеологічні одиниці, як правило, надзвичайно багаті на своєрідні елементи національної культури, які і вміщаються в поняття культурний компонент слова, або словосполучення, а тому вивчення

фразеологічного складу мови представляє для дослідника широку картину специфіки національної цивілізації, адже, для іноземних студентів, надзвичайно важливо пізнати особливості української культури, через дивовижний світ фразеології. У цій статті будуть розглянуті методи та особливості вивчення української фразеології в іншомовній аудиторії, що й зумовило вибір теми та пояснює актуальність дослідження

Основний текст.

Відзначаються різні підходи до лінгвістичного обґрунтування відбору навчального матеріалу під час вивчення української фразеології та послідовності його запровадження. Важливим етапом у вивченні фразеології іншомовною аудиторією є виявлення диференціального та загального в українській та рідній мовах студентів. У методиці викладання української мови як іноземної так само здобула визнання і інша точка зору, згідно з якою відбір мовного матеріалу та послідовність його введення повинні цілком обумовлюватися системою української мови з урахуванням комунікативних цілей навчання, внутрішньою логікою мови та законами її природного функціонування.

Спеціальний лінгвістичний аналіз фразеологізмів, дозволяє виявляти, прогнозувати, інтерпретувати труднощі засвоєння фразеологічної одиниці, зумовлені іманентними властивостями самої фразеологічної системи. Розгляд фразеологічної одиниці крізь призму рідної мови студентів виявляє труднощі, зумовлені міжмовною інтерференцією.

Як правило, фразеологічні одиниці пояснюються у два етапи [1, с. 30]:

- на першому – розкривається значення фразеологізму;
- на другому – відбувається подальше закріплення його за допомогою письмових та усних вправ, текстів.

Основним визначальним принципом вивчення фразеології є принцип системності, який впливає на розуміння мови як внутрішньо організованої сукупності її одиниць, пов'язаних стійкими відносинами. У розкритті змісту навчання мають бути враховані характеристики системи, які зумовлені її організацією, і пов'язані з її функціонуванням.

На етапі розвитку лінгвістики розробляється граматичний аспект фразеології, досліджуються граматичні властивості фразеологізмів, формується фразеологічна морфологія. Характерною граматичною особливістю фразеологізмів, на відміну окремого слова, є обмежена реалізація морфологічних форм їх компонентів.

У процесі вивчення української фразеології, використовуючи рідну мову, студенти вступають у взаємодію, що є наслідком явища перенесення, яке визначається як складне явище людської психіки, прихований механізм якого дозволяє людині не тільки використовувати в розумовій і моторній діяльності наявні у нього знання, вміння і навички, а й переносити їх на знання, вміння і навички, що знову набувають.

При розробці системи вивчення української фразеології необхідне прогнозування цього перенесення, воно можливе на основі виявлення подібностей і відмінностей фразеологічних систем української та рідної мови

студентів шляхом зіставлення, інакше кажучи, науковою основою реалізації принципу обліку рідної мови студентів є зіставлення з метою навчання. Крім семантичної інформації, фразеологізми містять інформацію, яка може бути специфічною тільки для даної мови.

Правильне розуміння української мови в усній та письмовій формах та вільне спілкування українською неможливі без оволодіння мінімумом фразеологічного багатства мови. Необхідність володіння фразеологічним мінімумом обумовлена тим, що частина української фразеології належить до номінативних засобів мови, а засвоєння їх – це необхідна умова володіння українською мовою як засобом комунікації.

Як один з головних принципів відбору лексичного матеріалу в сучасній лінгводидактиці висувається частотність, статистичний критерій визнається найбільш об'єктивним. У зв'язку з поставленими завданнями були використані словник української мови за редакцією В.М. Білоноженка та словник найуживаніших фразеологізмів за довідником О.М. Авраменка, які в тій чи іншій мірі відображають фразеологічну систему української мови та містять необхідну лінгвістичну характеристику фразеологічних одиниць, словники, у яких відповідно до тих чи інших цілей була проведена мінімізація фразеологічного матеріалу української мови, словникові мінімуми, у яких відбито фразеологію.

Дуже часто норма фразеологічної одиниці перебуває у суперечності з нормами та системою мови. Так, багато фразеологізмів мають неповну морфологічну парадигму: не всі відмінкові форми, форми числа, виду, способу, часу. Внаслідок помилкового перенесення на фразеологічну одиницю граматичних властивостей раніше вивченого слова, омонімічного з компонентами фразеологічної одиниці, яке має повну морфологічну парадигму, у іноземців виникають помилки.

Зміст фразеологічної роботи у вивченні фразеології в іншомовній аудиторії включає не тільки виявлення та опис матеріалу, необхідного для оволодіння українською мовою як засобом спілкування, а й визначення місця фразеологічної роботи в системі навчання, послідовність запровадження українських фразеологізмів, розподіл фразеологічного матеріалу за етапами навчання, розкриття шляхів його організації.

Можливість вивчення української фразеології в нерозривному зв'язку з вивченням морфології та синтаксису впливає із самої сутності фразеологізмів, співвіднесеності їх за семантичними та лексико-граматичними особливостями з частинами мови. Засвоєння морфологічних властивостей фразеологізмів доцільно проводити у зв'язку з вивченням відповідних частин мови, синтаксичні особливості фразеологізмів можуть бути засвоєні щодо розділів синтаксису.

Лінгвістикою накопичено певний досвід виявлення тематичних груп фразеологізмів. Як правило, науковцями виділено такі семантичні групи фразеологічних одиниць:

- властивості, якості людини (кам'яне серце, золоті руки та ін.);
- дії, вчинки, поведінка людини (баламутити голову, тримати слово,

- вставляти палиці в колеса та ін.);
- мисленнєва діяльність (викинути з голови, мати на увазі, ламати голову та ін.);
- мовленнєва діяльність (переливати з пустого в порожнє, називати речі своїми іменами та ін.);
- фізичний, емоційно-фізичний стан (валитися з ніг, дух захоплює, серце кров'ю обливається та ін.);
- перехід з одного стану в іншу особу, предмета (входити в звичку, виходити з себе та ін.);
- якість, ознака дії (водою не розлити, душа в душу та ін.);
- час дії (в одну мить, рік у рік, хвилинка в хвилину та ін.);
- місце, напрямок дії (на край світу, рукою подати та ін.);
- умова дії (у крайньому випадку, в жодному разі та ін.);
- кількість (крапля в морі, кіт наплакав та ін.);
- ставлення того, хто говорить до висловлюваної думки (як правило, легко сказати та ін.);
- почуття, емоції людини (блідий як полотно, зомліти від страху, бути приголомшеним задрій від чужого щастя здохне та ін.)

У методиці вивчення української фразеології відомі такі прийоми семантизації фразеологізмів засобами української мови:

- використання лексичних еквівалентів та синонімів, вільних словосполучень;
- розгорнуте тлумачення фразеологічних одиниць українською;
- використання синонімічних та антонімічних фразеологічних поєднань;
- введення фразеологічних одиниць у контексті;
- етимологічний аналіз, і навіть, ілюстрування.

Ефективним способом розкриття значеннєвої структури фразеологічних одиниць є комбінація прийомів. Комплекс вправ спрямований на формування навичок ситуативно-направленого вживання фразеологізмів. Цей комплекс включає вправи такі вправи:

- розмежування близьких за значенням слів і фразеологізмів та синонімічних фразеологізмів, які відрізняються конотацією;
- вживання фразеологізмів та слів однієї семантичної групи у переказі тексту, в оповіданні, чи переглянутому фільмі;
- складання оповідання з використанням фразеологізмів на задану тему, а також використання діалогу за прослуханим текстом із застосуванням фразеологічних одиниць тощо.

Реалізація основного принципу навчання української мови – комунікативної спрямованості – виявила одну з найважливіших умов оволодіння фразеологією – запровадження та закріплення фразеологічних одиниць у контексті. Тільки вивчення реального функціонування фразеологізму у мові дає справжнє уявлення про його складну смислову структуру. Навчання фразеологізмів у тих не лише забезпечує знання їх семантики, відмежування їхню відмінність від вільних словосполучень, а й сприяє встановленню

нормативних зв'язків між фразеологізмом і словом.

Принцип комунікативної спрямованості передбачає формування зв'язків між фразеологічними одиницями та відповідною ситуацією, запровадження фразеологічних одиниць у контекстах, що відображають реальні мовні ситуації. Тому доцільно запровадження фразеологічних одиниць у діалозі, що сприяє оптимальному засвоєнню фразеологізмів, забезпечує правильне їх вживання, формує зв'язки, які є у носіїв мови.

Професорка Л.Є. Азарова пропонує у своїй статті чотири етапи роботи з іноземними студентами [1, с. 25]:

1) Перший етап – викладач повинен надати теоретичні відомості щодо класифікації фразеологізмів та зосередити увагу на стійких словосполученнях з дієсловами руху [1, с. 26]. Саме ці вислови дозволяють подолати мовний бар'єр та спілкуватися на найвищому рівні з чужомовному середовищі, адже фразеологізми мають яскраве тематичне забарвлення: лізти у воду, не знаючи броду; полетіти стрілою; залізти в петлю; народитися в сорочці; вивести на чисту воду; вилами по воді писано; грати очима; наживати п'ятами [5, с.13].

2) Другий етап – пошук фразеологічних аналогів в рідних мовах іноземних студентів: попасти пальцем у небо – прийняти пухирі за ліхтарі (фран.); ведмідь на вухо наступив – котяча музика (польська); робити з мухи слона – дивитися через збільшуваче скло (ісп.); червоніти як маків цвіт – червоніти як троянда (англ.); наче риба у воді – наче риба отримала воду (кит.). На сьогодні питання вивчення фразеологічних аналогів потребує подальшого вивчення [1, с. 26].

3) Третій етап – аналіз, та розбір семантики наведених фразеологізмів, що дозволяє краще зрозуміти їхнє значення і вживання. Для закріплення цих знань на уроках української мови як іноземної необхідно використовувати завдання, у яких студенти використовують стійкі вислови у простих мовленнєвих конструкціях: сидіти на телефоні – довго розмовляти або дзвонити; водою не розлити – жити дружно; крокодилячі сльози – нещире співчуття хитрої людини; ведмежа послуга – дуже сумнівна послуга; наживати п'ятами – втекти дуже швидко [1, с. 27].

4) Четвертий етап – це використання явища фразеологічної синонімії та антонімії. Цікавим завданням на четвертому етапі для студентів-іноземців буде підбір до фразеологізмів синонімів (товкти воду у ступі – переливати з порожнього в порожнє, носити воду решетом; підбивати клинці – пускати бісики, стріляти очима, смалити халявки; як вареник у маслі – як сир у маслі, як бобер у салі; лити сльози – обливатися сльозами, виплакати всі очі) і антонімів (як кіт наплакав – хоч греблю гати; за тридев'ять земель – не за горами, рукою подати; бути на ножах – водою не розлити) [1, с. 28].

Багато науковців підкреслюють, що «відео може мати сильний емоційний вплив на студентів, а також може стати стимулом для створення додаткової мотивації у подальшій навчально-пошуковій та творчій діяльності» [4, с. 3]. Саме тому, використання відеоматеріалів значно краще зацікавить студентів та посприяє швидкому засвоєнню фразеологізмів. Відео несуть в собі значну інформативність «зорового і звукового рядів», та «динамізм зображення», що дає змогу не тільки створити комунікативні ситуації, а й ознайомити студентів

із нормами мовної взаємодії і особливостями комунікативної поведінки носіїв мови [4, с. 106].

Розглянемо приклади вправ для іноземних студентів. При розробці матеріалів вправ враховувалися всі перераховані вище сучасні принципи викладання української фразеології в іноземній аудиторії.

Вправа 1. До поданих фразеологізмів доберіть із довідки усталені вирази з протилежним значенням. Поясніть лексичне значення обох ФО.

Зразок: гнути спину (важко працювати) – бити байдики (лінитися).

Як у воду опущений, як кішка із собакою, як сонна муха, бути в авангарді, води в рот набрав, мати голову на плечах, дерти горло.

Довідка: тримати язик за зубами, тримати хвіст бубликом, пасти задніх, язик без кісток, на всіх парах, без сьомої клепки в голові, душа в душу.

Вправа 2. Напишіть в одну колонку звичайні словосполучення, а в другу- фразеологічні звороти. Обґрунтуйте свій вибір.

1.Кіт наплакав. Дівчина наплакала. 2.Подати надію. Подати нову статтю. 3. Роззути очі. Роззути хлопчика. 4.Жити не по кишені. Знайти не в кишені. 5.Добігти кінця. Добігти марафон. 6.Дати гарбуза. Купити гарбуза. 7.Умити руки. Умити дитину.

Вправа 3. Поясніть подані фразеологізми. Складіть із ними речення.

Линути серцем, брати близько до серця, випити кров, бачити в рожевому світлі, встати на ліву ногу, йти на край світу, на рушник стати, як у воду дивитися.

Вправа 4. Поясніть подані слова фразеологізмами.

Зразок: ніколи – як рак на горі свисне.

Далеко, страшно, мало, багато, влучно, завзято, високо.

Довідка: аж до самих хмар; кури не клюють; кіт наплакав; не в брову, а в око; на краю світу; аж волосся стає вгору; аж дим іде.

Вправа 5. Складіть діалоги в парах, використовуючи фразеологізми.

Вправа 6. опишіть свого однокласника за допомогою фразеологізмів.

Вправа 7. Доберіть до іноземних фразеологізмів українські відповідники.

Прийняти пухирі за ліхтарі (фран.);

Котяча музика (пол.);

Дивитися через збільшуваче скло (ісп.);

Червоніти як троянда (англ.);

Наче риба отримала воду (кит.).

Вправа 8. Підібрати синоніми до фразеологізмів.

Товкти воду у ступі

Пускати бісики

Як сир у маслі

Лити сльози

Вправа 9. Підібрати антоніми до фразеологізмів.

Хоч греблю гати

Не за горами

Водою не розлити

Душа в душу

Вправа 10. Закінчить прислів'я.

1. Нащо клад, ...	там і рветься.
2. Де тонко, ...	...коли в сім'ї лад.
3. У кого мати рідненька, ...	...нема переводу.
4. У нашого роду...	... у того й сорочка біленька.
5. Дешева рибка – ...	... служба службою.
6. Діло майстра...	...величає.
7. Дружба дружбою,...	...погана юшка.

Висновки.

В статті розглянуті принципи, методи та особливості вивчення фразеологічних одиниць української мови в іншомовній аудиторії. Представлені зразки семантичних груп фразеологічних одиниць та проаналізовані етапи роботи з іноземними студентами. Для іншомовної аудиторії важливо не лише пізнати фразеологію української мови, а й провести паралелі і порівняти фразеологізми української мови та рідної мови іноземного студента. Розуміння та володіння знаннями фразеології допоможе іноземному студенту почувати себе впевнено в оточенні носіїв української мови та пізнати всю красу української культури, яку передає фразеологія.

Література:

1. Азарова Л.Є., Горчинська Л.В., Пустовіт Т.М. Особливості вивчення фразеологізмів у викладанні української мови як іноземної. Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 30(69). 2019. № 4. С.25–34.
2. Авраменко О.М. Словник найуживаніших фразеологізмів за довідником. Українська мова 9 клас: підручник. Київ: Грамота. 2017 р. С.315 – 328.
3. Білоноженко В.М. Словник фразеологізмів української мови. Київ: Наукова думка. 2008 р. 789 с.
4. Дочинець Д., Омельницька Л. Використання мультимедійних технологій у викладанні української мови для іноземних студентів. Актуальні питання організації навчання іноземних студентів в Україні: IV Міжнародна науково-методична конференція, 2–4 травня 2018 р. Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. Тернопіль, 2018. 152 с.
5. Мартинишин Н. М. Фразеологізми з дієсловами руху як лінгводидактичний матеріал у курсі української мови як іноземної. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2015. Вип. 58. С. 13–15.
6. Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа : словник / Л.І. Шевченко, Д.Ю. Сизонов. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2019. Ч.2. 119 с.
7. Syzonov D. Media phraseology and the dynamics of the Ukrainian language: The psycholinguistic and stylistic paradoxes. Psycholinguistics. 2018.Vol. 24 (2). P. 277-291.

Abstract. *The article examines methods and features of studying phraseological units of the Ukrainian language in a foreign language audience. By learning phraseological units, foreigners not only learn to understand the deeper meanings of the Ukrainian language, the principles of transfer of lexical meaning, methods of modeling evaluative judgments, but also get to know the traditions and peculiarities of Ukrainian life, folklore and literary traditions. It is important to draw parallels and compare the phraseology of the Ukrainian language and the foreign student's native language.*

Key words: *phraseology, Ukrainian phraseology, phraseological unit, foreign language audience.*

Стаття відправлена: 27.11.2022 р.

© Злотник-Шагіна О.О.